

Kritik mot Socialnämnden i Helsingborgs kommun för dröjsmål med att vidta åtgärder enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn

Beslutet i korthet: Fem s.k. ensamkommande barn, som vistas i Helsingborgs kommun, har beviljats uppehållstillstånd i Sverige. Socialnämnden har därmed haft att vidta åtgärder för att få till stånd särskilda förordnanden av vårdnadshavare för barnen, om inte särskilda skäl talar emot det. Socialnämnden har dröjt över ett år med att vidta åtgärder och har hänvisat till att frågan om ersättning till vårdnadshavarna inte reglerats mellan nämnderna inom kommunen. Att det rådde oklarhet om ersättningen borde inte ha påverkat handläggningen. Socialnämnden kritiseras för sitt dröjsmål.

Anmälan

AA framförde i en anmälan, som kom in till JO den 7 november 2011, klagomål mot Socialnämnden i Helsingborgs kommun avseende nämndens underlåtenhet att hos tingsrätten väcka talan eller anmäla behov av särskilt förordnad vårdnadshavare för fem barn för vilka hon var god man enligt lagen om god man för ensamkommande barn. Av anmälan framgick att beslut om att bevilja permanent uppehållstillstånd för barnen fattats vid olika tillfällen under tiden från den 15 november 2010 till den 15 juni 2011.

Utredning

Socialnämnden anmodades att inkomma med utredning och yttrande över vad som framförts i AA:s anmälan till JO.

I ett remissvar, antaget av nämnden vid ett sammanträde den 19 januari 2012, anfördes bl.a. följande.

AA är god man för fem av de ensamkommande barn som tagits emot i Helsingborgs stad. Samtliga barn har fått uppehållstillstånd och bor på socialnämndens boende Trappan. AA ifrågasätter i sin anmälan varför det ännu inte tillsatts någon särskilt förordnad vårdnadshavare för barnen och anser att det är angeläget att frågan utreds skyndsamt.

Beviljas barnet uppehållstillstånd ska socialnämnden enligt 10 § lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn, väcka talan om eller anmäla behov i Tingsrätten av en särskilt förordnad vårdnadshavare enligt Föräldrabalken, om inte särskilda skäl talar emot det. Socialnämnden har således en lagstadgad skyldighet att väcka talan

om behov av vårdnadshavare. Fram till dess att barnet beviljas särskilt förordnad vårdnadshavare kvarstår god man. Enligt nu gällande bestämmelser finns inget lagstöd för att en särskild förordnad vårdnadshavare har rätt till ersättning om vårdnadshavaren inte samtidigt är familjehemsförälder. Eftersom området inte är reglerat har det lämnats till socialnämnden och överförmyndarnämnden i varje kommun att tillsammans lösa frågan. Olika praxis har bildats i landet – i vissa kommuner tar överförmyndarnämnden hela kostnadsansvaret och i andra kommuner delas kostnaden upp mellan överförmyndarnämnden och socialnämnden. Problemet har lyfts till lagstiftaren och det har nu arbetats fram ett förslag (Ds 2011:34) innebärande att särskilt förordnad vårdnadshavare ska ersättas med 50 kronor per dygn.

Helsingborgs stads socialnämnd har tillsammans med överförmyndarnämnden försökt få klarhet i om vårdnadshavarna ska ersättas ekonomiskt, i vilken omfattning det ska ske och vilken nämnd inom Helsingborgs stad som ska stå för ersättningen. Anledningen till att socialnämnden ännu inte väckt talan eller anmält behov av särskilt förordnad vårdnadshavare för de barn som anges i anmälan till JO är att rättsläget varit oklart. Socialnämnden har haft som ambition att försöka reda ut alla de frågetecken som finns kring hanteringen av särskilt förordnad vårdnadshavare innan talan väcks hos Tingsrätten och detta har fått till följd att nämnden inte uppfyllt den skyldighet som föreligger enligt lag. På grund av avsaknad av lagregler, praxis och annan vägledning har det varit svårt för socialnämnden att ta ställning i frågan om hur ärendena ska hanteras och hur uppdelningen ska se ut mellan socialnämnden och överförmyndarnämnden. Den 22 november 2011 har det slutits avtal mellan nämnderna innebärande att socialnämnden har ansvaret för rekrytering, arvodering, utbildning och övriga frågor som rör särskilt förordnad vårdnadshavare och överförmyndarnämnden har ansvaret för frågor som rör motsvarande områden för god man. Efter att avtalet slutits har Socialnämnden påbörjat rekryteringsförfarandet och har nu ett antal ärenden under handläggning gällande ansökan till Tingsrätten om särskilt förordnad vårdnadshavare.

I Helsingborg har socialnämnden startat ett boende för ensamkommande barn, Trappan, där barnen får sin dagliga omsorg oavsett om de har god man eller särskilt förordnad vårdnadshavare. Frågan om barnens behov av vårdnadshavare avser därför inte själva omvårdnaden om barnen, utan behovet av att det finns en ställföreträdare för barnet som kan ta beslut i större frågor. Personal på Trappan, socialsekreterare och god man har tillsammans försökt lösa de frågor som hittills uppstått och har varit behjälplig i kontakten med skola, migrationsverket och andra myndigheter. Socialnämnden är medveten om att nämnda oklarheter inte fråntar nämnden sitt ansvar att väcka talan hos Tingsrätten om särskilt förordnad vårdnadshavare och medger att frågan borde ha lösts mer skyndsamt. Socialnämnden vill dock poängtera att den inte har brustit i omsorgen om barnen och att barnen inte farit illa till följd av nämndens dröjsmål av handläggningen. Det är överförmyndaren och den gode mannen som drabbats av olägenheter. Barnens boende på Trappan har väl tillgodosett den dagliga omsorgen och den långsiktiga planeringen för barnen.

AA kommenterade nämndens remissvar.

Rättslig reglering

Lagen om god man för ensamkommande barn tillämpas i vissa fall för den som är under 18 år och som är utländsk medborgare eller statslös (1 §). Om barnet vid ankomsten till Sverige är skilt från båda sina föräldrar eller från någon annan vuxen person som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe, ska överförmyndaren enligt 2 § förordna en god man att i vårdnadshavares och förmyndares ställe ansvara för barnets personliga förhållanden och sköta dess angelägenheter.

Beviljas barnet uppehållstillstånd, ska socialnämnden i den kommun där barnet vistas enligt 10 § samma lag hos rätten väcka talan om eller anmäla behov av en

särskilt förordnad vårdnadshavare enligt föräldrabalken, om inte särskilda skäl talar emot det. Överförmyndaren ska underrätta socialnämnden om att förutsättningar för en sådan talan eller anmälan föreligger.

Ett särskilt skäl för att inte väcka talan om eller anmäla behov av en särskilt förordnad vårdnadshavare kan vara att barnet inom viss kortare tid fyller 18 år (prop. 2004/05:136 s. 40).

Bedömning

Om ett ensamkommande barn beviljas uppehållstillstånd i Sverige, innebär detta som regel att barnet kommer att vistas här i landet under en längre tid. Det innebär också att barnets tillvaro kommer att präglas av större stabilitet, med fast bostad och mera planmässig utbildning. Det ensamkommande barnets behov av ställföreträdare kvarstår dock. Med de nya villkoren för barnets vistelse finns då både anledning och förutsättningar att inrikta ställföreträdarens arbete mera på den dagliga omsorgen och den långsiktiga planeringen för barnets framtid än de komplicerade frågor som ofta kan uppkomma i anslutning till barnets ankomst till Sverige och dess inledande vistelse här. Den gode man som inledningsvis förordnats för det ensamkommande barnet bör därför i detta läge ersättas av en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare enligt föräldrabalkens allmänna regler (prop. 2004/05:136 s. 39 f.).

AA har utsetts till god man för fem ensamkommande barn, som vistas i Helsingborgs kommun. Barnen, som är födda mars 1994–april 1996, beviljades under åren 2010 och 2011 uppehållstillstånd, det yngsta i november 2010 och det äldsta i juni 2011. Socialnämnden hade därmed att vidta åtgärder för att få till stånd ett förordnande av en eller flera vårdnadshavare, om inte särskilda skäl talade emot det.

Socialnämnden har, såvitt framgår av utredningen, i flera av nu aktuella fall dröjt över ett år med att inleda utredningar och vidta andra åtgärder för att förordnanden ska kunna komma till stånd. I yttrandet har socialnämnden anfört i huvudsak att nämnden inte väckt talan eller anmält behov av särskilt förordnade vårdnadshavare med anledning av att rättsläget kring ersättningen till vårdnadshavarna är oklart och att ansvarsfördelningen mellan nämnderna i den egna kommunen inte har kunnat fastställas tidigare.

Någon särskild reglering för hur särskilt förordnade vårdnadshavare skulle ersättas fanns inte när barnen beviljades uppehållstillstånd. Att det rådde oklarhet om ersättningen borde dock inte ha påverkat handläggningen av frågan om utseende av vårdnadshavare. Nämnden förtjänar kritik för sitt dröjsmål.

Det är utifrån remissvaret oklart huruvida utredningar de facto har inletts avseende barnen i fråga. Jag förutsätter dock att nämnden numera har vidtagit åtgärder för att vårdnadshavare ska kunna förordnas för de barn som inte redan uppnått eller närmar sig myndig ålder.

Med den kritik som uttalats avslutas ärendet.